УДК 349.22:331.103
DOI 10.33244/2617-4154.3(12).2023.352-363

І. І. Циганчук,
аспірантка,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
e-mail: innatsy@meta.ua
ORCID ID 0009-0003-9468-9979

РОЛЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ТРУДОВИХ СПОРІВ

У цій статті на основі дослідження наукових поглядів учених та аналізу чинного законодавства України розглядається роль Верховного Суду у здійсненні захисту прав працівників під час розгляду трудових спорів. Акцентується увага на тому, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються судами у процесі застосування таких норм права. На підставі аналізу сформульовано висновок про те, що правові позиції, сформульовані у судових рішеннях Верховного Суду, мають спільні нормативні ознаки з нормативно-правовими актами. Вони містять конкретні правила, принципи та тлумачення законодавства, які стають нормативними основами для вирішення подібних справ. Ці правові позиції розробляються на основі аналізу законодавства, попередніх судових рішень, прийнятих Верховним Судом, і міжнародних норм. Зазначено, що релевантне застосування постанов Верховного Суду є важливим елементом забезпечення захисту трудових прав працівників та встановлення стабільної судової практики. Суди здійснюють важливу роль у подоланні прогалин та колізій у законодавстві. Зазначено, що «оціночні» поняття трудового законодавства, такі як одноразове грубе порушення трудових обов'язків, аморальний проступок і поважна причина відсутності на роботі, що вже знайшли відображення у судових рішеннях Верховного Суду та продемонстрували свою значущість і ефективність у вирішенні трудових спорів, можуть бути включені у новий Трудовий кодекс України. Такий крок з боку законодавця може бути спрямований на закріплення цих термінів у законодавстві та сприяння їх ширшому застосуванню у майбутніх судових процесах. Зазначено, що Верховний Суд може у певних випадках, коли судова практика стикається з прогалинами у праві, заповнювати ці прогалини, застосовуючи аналогію закону або аналогію права. Таку діяльність судів іноді називають «правонаповнювальною». Сформовано висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення судового розгляду трудових спорів, а саме: запропоновано внесення змін до проєкту Трудового кодексу України щодо порядку вирішення індивідуальних трудових спорів, що сприятиме покращенню захисту прав найманих працівників, зменшенню кількості трудових спорів та забезпеченню однакового застосування законодавства.

© Циганчук І. І., 2023

Ключові слова: *трудові спори, Верховний Суд, оціночне поняття, захист прав працівників.*

Мета статті. Визначення ролі Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики та ліквідації прогалин і колізій у чинному законодавстві про працю під час здійснення захисту прав найманих працівників у процесі розгляду трудових спорів.

Постановка проблеми. Право на працю є одним з основних прав людини, яке гарантується Конституцією України [5]. Це означає, що кожна людина має право на працю, вільний вибір професії, вільний доступ до професійної підготовки та перепідготовки, а також право на гідні умови праці, належну оплату праці та соціальний захист.

Забезпечення прав і свобод громадян, включаючи право на працю, є вищою метою держави.

Крім того, право на працю є одним з основних соціальних прав, закріплених у документах міжнародного права. Забезпечення цього права відповідно до принципу «людиноцентричності» є важливим елементом розвитку трудових відносин у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС). Водночас дотримання прав працівників не є просто моральним чи етичним питанням, а є обов'язком держави, яка зобов'язана створювати відповідні умови для реалізації права на працю та здійснювати захист працівників у разі порушення їхніх прав та законних інтересів.

У зв'язку з тим, що роботодавець зазвичай має більше економічної, соціальної та правової влади, вжиття заходів для захисту трудових прав працівників є особливо важливим. Для цього необхідно, щоб законодавство про працю не лише визначало права та обов'язки роботодавців і працівників, а також встановлювало і механізми захисту прав працівників.

Після внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України 2017 року трудові спори належать до категорії малозначних. Але, незважаючи на це, вони становлять значну частину справ, які розглядаються Верховним Судом. Так, 2019 року Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду було розглянуто 2 853 трудових спори, 2020 р. – 2 459, 2021 р. – 2 135, 2022 р. – близько 1 300 трудових спорів. Усе це вказує на потребу в удосконаленні процедури вирішення трудових спорів, зокрема шляхом внесення змін до законодавства та практики його застосування, щоб забезпечити більш ефективний та оперативний захист трудових прав працівників.

Тому захист трудових прав є важливим завданням, яке держава має забезпечувати шляхом встановлення ефективних механізмів захисту прав працівників і розробки та впровадження національної політики в цьому напрямі.

Відповідно до частини першої статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом [10].

Однією з основних функцій суду касаційної інстанції є перевірка правильності застосування закону та однакове застосування судами законодавства. Це означає, що суд касаційної інстанції має перевіряти правильність застосування законодавчих актів у

судових рішеннях, які були постановлені (ухвалені) судами першої та апеляційної інстанцій, і забезпечувати єдність та сталість судової практики, зокрема у сфері захисту трудових прав працівників у разі їх порушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження правових відносин, що виникають під час вирішення трудових спорів судами, проводили відомі вітчизняні вчені, такі як: А. К. Безіна, В. Я. Буряк, В. С. Венедиктов, С. І. Запара, О. І. Кіт, В. Л. Костюк, В. В. Кузьменко, М. І. Іншин, В. В. Лазор, С. В. Ломакіна, О. А. Любчик, О. Т. Панасюк, С. М. Прилипко, Д. І. Сіроха, А. М. Слюсар, Н. М. Хуторян, В. В. Щербина, О. М. Ярошенко та інші. Проте ці дослідження проводилися на основі норм трудового й цивільного процесуального права, які були чинні до прийняття нових редакцій процесуальних кодексів та внесення чисельних змін у трудове законодавство.

Правові висновки Верховного Суду, відступлення від правових позицій Великою Палатою Верховного Суду були предметом дослідження у працях авторства Д. А. Гудими, М. О. Деменчук, В. І. Крата, Д. Д. Луспеника, В. Ю. Уркевича, Ю. В. Черняк, М. М. Шумила, Я. М. Романюка та інших.

Проте комплексно питання ролі Верховного Суду у формуванні єдиної судової практики розгляду трудових спорів та захисту прав працівників у судовому порядку науковцями не досліджувалося і тому потребує детального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини п'ятої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Водночас у частині шостій статті 13 цього Закону міститься уточнення, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [10].

Це положення також міститься у частині 4 статті 263 ЦПК України, де зазначено, що при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду [13].

Аналіз положень Закону України «Про судоустрій і статус судів» дає підстави зробити висновки про те, що суди під час розгляду трудових спорів мають використовувати як джерело права і враховувати під час прийняття та обґрунтування судового рішення відповідні рішення Верховного Суду, зокрема посилаючись на них у судових рішеннях, що свідчить про важливість останніх у забезпеченні єдності судової практики. Адже саме з метою забезпечення єдності судової практики Верховний Суд тлумачить норми права в порядку та спосіб, що визначені процесуальним законом, і викладає у своїх рішеннях висновки щодо застосування норм права. Ці висновки є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, що застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, який містить відповідну норму права, та які мають враховуватись судами у разі застосування таких норм права.

Досліджуючи правову природу постанов Верховного Суду, український учений С. О. Короєд зазначає: «Варто не забувати про цілі касаційного провадження, до яких

належить не лише захист інтересів сторін (індивідуального інтересу). Перед ним стоять й інші, не менш важливі цілі: розвиток права, забезпечення єдності правосуддя, єдність у застосуванні законів у масштабі всієї держави. Функції Верховного Суду України (сьогодні Верховний Суд), крім здійснення правосуддя, мають забезпечувати ефективність національної правової системи та дію принципу верховенства права [6, с. 65–72]». Погоджуємося з його висновком і вважаємо, що твердження є актуальними і сьогодні, проте потребують удосконалення.

Аналогічно висловилася з цього питання і Н. С. Кузнєцова, зазначивши, що Верховний Суд має унікальні повноваження – через визначення позиції у конкретному випадку формувати (створювати) право шляхом тлумачення норм, застосування яких викликало труднощі у судовій практиці. Це унікально, оскільки такої процесуальної конструкції немає в інших пострадянських державах [7, с. 67].

На нашу думку, ця точка зору стосується і новоствореного Верховного Суду. Водночас судова практика повинна відповідати викликам часу: вона має бути стабільною, логічною, обґрунтованою та чіткою у формулюваннях правових позицій.

Інше бачення цього питання викладено у роботі В. Г. Ротаня, який зауважував, що відсутність наукових досліджень з проблематики правотлумачення і правозастосування веде до прийняття судових рішень, в яких зміст закону тлумачиться не тільки неадекватно, а й всупереч соціальній реальності [11]. Вважаємо, що це твердження науковця не відповідає сьогоднішнім реаліям. Судді у судових рішеннях дійсно тлумачать норми права. Тлумачення законодавства є важливою частиною судової практики, що дозволяє суддям застосовувати закони до конкретних ситуацій.

Як зазначає В. В. Ільков, суди, приймаючи висновки щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду, реалізують нормативну функцію. Це означає, що суди не просто застосовують право до конкретного випадку, але й узагальнюють правові позиції, висновки та принципи, що містяться у постановах Верховного Суду, та застосовують їх у майбутніх справах. Такі висновки мають особливі ознаки нормативності [8].

Дійсно, постанови Верховного Суду можуть бути розглянуті як правозастосовчий прецедент, який забезпечує єдність правозастосовної практики та сприяє вдосконаленню трудового права та вирішенню трудових спорів.

У сучасному суспільстві право проявляється у різних формах, і традиційна схема «джерело права – закон» уже не є єдиною чи абсолютною.

Рішення судів, зокрема Верховного Суду, мають значний вплив на формування права, оскільки вони уточнюють законодавчі положення, допомагаючи визначити межі та сферу застосування законів. Отже, судова практика може сприяти розвитку правової доктрини та забезпеченню справедливості.

Однак Верховний Суд може вийти за межі норми права у своїх правових позиціях, якщо існує правова прогалина або необхідність застосувати аналогію закону чи права, що може призвести до формування нових правових норм або змін в існуючих. Проте в таких випадках правові позиції Верховного Суду не будуть вважатися правозастосовчим

прецедентом, а розглядатимуться як джерело права, яке виникло в результаті вирішення складної правової проблеми або відсутності чіткої норми права.

Правові позиції, сформульовані у рішеннях суду, мають обов'язковий характер і стають прикладом для рішень у подібних справах, які розглядатимуться у майбутньому. Це дозволяє забезпечити юридичну впевненість, рівність перед законом та однакове застосування права для усіх суб'єктів, які опиняються у подібних юридичних ситуаціях.

Акти судової влади нормативного характеру приймаються судом у процесі здійснення правосуддя. Вони видаються у зв'язку з розглядом конкретної справи та вирішенням юридичних питань, що стосуються цієї справи.

Нормативне значення судового рішення Верховного Суду має частина рішення, де міститься правова позиція. Ця частина рішення має нормативну силу та може використовуватися як приклад для вирішення подібних справ у майбутньому.

Правові позиції, сформульовані у судових рішеннях Верховного Суду, мають спільні нормативні ознаки з нормативно-правовими актами. Вони містять конкретні правила, принципи та тлумачення законодавства, які стають нормативними основами для вирішення подібних справ. Ці правові позиції розробляються на основі аналізу законодавства, попередніх судових рішень, міжнародних норм та інших джерел права.

Поняття «правова позиція» було введено для науково-практичного відображення ситуації, що склалася у сфері здійснення судочинства, зокрема, явища «розширеного» (правотворчого) тлумачення норм під час надання обґрунтування рішення, що нагадує *ratio decidendi*, яке вживається щодо характеристики дії судового прецеденту в країнах англосаксонської системи права.

Багаторазове застосування правових позицій у подібних справах відображає стійку та постійну практику судів у тлумаченні та застосуванні закону, що і здійснюється Верховним Судом. Це забезпечує юридичну стабільність, передбачуваність та однаковість рішень у подібних справах. Встановлення правових позицій є важливим елементом формування юридичної практики та розвитку права.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що в інтересах правової визначеності, передбачуваності та рівності перед законом він не повинен відступати від попередніх рішень за відсутності належної для цього підстави.

Причинами для відступу можуть бути вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); зміни суспільного контексту.

З метою забезпечення єдності та сталості судової практики Велика Палата Верховного Суду може відступити від своїх попередніх рішень лише тоді, коли на це є ґрунтовні підстави: її попередні рішення є помилковими, неефективними чи застосований у цих рішеннях підхід застарів внаслідок розвитку певних сфер суспільних відносин або їх правового регулювання.

У британській юриспруденції цей інститут розвинувся як «overruling» інакше відомий як «зміна правової позиції», тобто суд визнає свою попередню правову

позицію неправильною та змінює її. В американській юриспруденції цей інститут називається «stare decisis» (лат. «стояти при рішенні»), який означає, що суди повинні дотримуватись попередніх рішень вищих судів, але можуть їх переглянути, якщо з'являються нові факти чи обставини, які вимагають зміни попередньої правової позиції.

Механізм відступлення від правової позиції Верховного Суду, передбачений статтями 403, 404 ЦПК України, статтями 346, 347 КАС України, схожий з інститутом «overruling». Цей інститут дозволяє відступити від попередньої правової позиції, встановленої судом, та виробити нову правову позицію. Це можливе за умови, коли суд вважає, що попередня правова позиція є помилковою або неактуальною в світлі нових обставин чи нових інтерпретацій норм права. Водночас суд враховує принципи законності, прогресивного розвитку права та вищості права, а також інші обставини, які вважає за доцільне.

Проте відступлення від попередньої правової позиції є винятковим заходом і може бути застосовано лише у виключних випадках. Суд, який збирається відступати від правової позиції Верховного Суду, повинен детально обґрунтувати своє рішення і вказати, чому саме цей відступ є необхідним.

Врахування висновків Верховного Суду під час вибору і застосування норм права до спірних правовідносин судами нижчого рівня є своєрідним фільтром у процесі вирішення питання про прийняття касаційної скарги.

Статтею 394 ЦПК України передбачено, що Верховний Суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо він (Верховний Суд) уже викладав у своїй постанові висновок щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судове рішення відповідно до такого висновку (крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку або коли Верховний Суд вважатиме за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах). У разі оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи) суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення [12].

Отже, законодавець у статтю 394 ЦПК України ввів поняття щодо «правильного застосування норми права» за результатами тлумачення норми права Верховним Судом, яке міститься у висновках щодо питання правильного застосування норм права.

Це дозволяє забезпечити єдину судову практику та уникнути розбіжностей у тлумаченні законодавства, що є важливим під час розгляду трудових спорів, оскільки сучасне трудове право повною мірою не спроможне врегулювати відносини праці; містить багато прогалин та колізій і характеризується великою кількістю підзаконних нормативно-правових актів. Часто окремі норми цих підзаконних актів суперечать актам вищого рівня. Крім того, в Україні все ще діє деяке законодавство колишнього

Союзу РСР, що ускладнює застосування трудового законодавства, зокрема щодо захисту прав найманих працівників.

Отже, релевантне застосування постанов Верховного Суду є важливим елементом забезпечення захисту трудових прав працівників та встановлення стабільної судової практики.

Важлива роль відводиться судам і у подоланні прогалин та колізій у законодавстві. Під час розгляду справ суди можуть стикатися з ситуаціями, коли законодавство не надає чіткої відповіді на питання або виникають суперечності між різними нормативними актами. У таких випадках суди мають право вирішувати спори, використовуючи «оціночні» поняття та формулювання, які випливають з їх правової практики.

За відсутності правової норми, що необхідна для врегулювання певних правовідносин, суди, зокрема, можуть «творити право». Це можливе тоді, коли судова практика стикається з прогалинами у праві. У таких випадках судам доводиться заповнювати ці прогалини, застосовуючи аналогію закону або аналогію права. Таку діяльність судів іноді називають «правонаповнювальною». Але подібне заповнення прогалин у праві має тимчасовий характер і згодом може бути замінено законодавчим актом, його можна також назвати «подоланням» прогалин, підкреслюючи вимушений характер такої діяльності. Отже, «судове творення права» має свої особливості в процесі формування та застосування правових норм.

Ці правові позиції ґрунтуються на професійному досвіді суддів, розвитку правової доктрини та забезпечують юридичну стабільність і передбачуваність.

Подолання прогалин і колізій у тлумаченні та застосуванні законодавства є важливим завданням судової системи. Особливо у разі вирішення трудових спорів, оскільки основним законодавчим актом, який регулює трудові відносини, є Кодекс законів про працю України, який прийнятий ще 1971 року.

«Оціночні» поняття трудового законодавства, такі як одноразове грубе порушення трудових обов'язків, аморальний проступок і поважна причина відсутності на роботі, що вже знайшли відображення у судових рішеннях Верховного Суду і продемонстрували свою значущість та ефективність у вирішенні трудових спорів, можуть бути включені у новий Трудовий кодекс України. Такий крок з боку законодавця може бути спрямований на закріплення цих термінів у законодавстві та сприяння їх ширшому застосуванню у майбутніх судових процесах.

Дотримуємося думки С. М. Чорноус, яка вважає, що оціночні поняття трудового права – це абстрактні думки про властивості, якість і цінність явищ, дій, осіб тощо, які у формі слів загального вжитку або словосполучень використані в текстах норм трудового права, характеризують будь-який елемент трудових та тісно пов'язаних із ними відносин і в силу своїх логічних особливостей повно й остаточно не конкретизовані в жодному нормативному акті як самим нормотворцем, так і уповноваженими ним суб'єктами, остаточна конкретизація якого здійснюється суб'єктом у процесі застосування норми, що містить його в кожному конкретному випадку, обумовлена об'єктивними та суб'єктивними чинниками, внаслідок чого здійснюється індивідуальне піднормативне регулювання трудових відносин [14].

Враховуючи вищевикладене вважаємо, що під час розробки нового Трудового кодексу України важливо досягти ясності та визначеності у викладенні «оціночних» понять. Крім того, потрібно уважно розглянути судові рішення Верховного Суду, що були прийняті з використанням таких понять. Це допоможе запобігти спорам і забезпечити стабільність та передбачуваність у трудових відносинах.

Для якнайшвидшого відновлення порушених прав найманих працівників потребує законодавчого закріплення і визначення юрисдикції трудових спорів, оскільки відносини праці регулюються не лише нормами трудового права, а й цивільного, адміністративного, господарського.

У процесуальних кодексах України у редакції 2017 року зазначалося (частина 6 статті 403 ЦПК України, частина 6 статті 346 Кодексу адміністративного судочинства України, частина 6 статті 303 Господарського процесуального кодексу України), що справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду у всіх випадках, коли учасник справи оскаржує судове рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції (частина 6 статті 403 Цивільного процесуального кодексу України). Після внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України 2019 року частина 6 статті 404 Цивільного процесуального кодексу України отримала нову редакцію, зокрема, якщо Великою Палатою Верховного Суду уже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах, справа повертається (передається) відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для розгляду, про що встановлюється ухвала. Іншими словами, Велика Палата Верховного Суду зберігає за собою монопольну компетенцію визначати юрисдикцію спорів [3, с. 13].

На цю проблематику у своїх дослідженнях звертає увагу вчений-трудовик М. М. Шумило, зазначаючи, що питання юрисдикції спорів завжди було спірним у судовій системі та звертає увагу на те, що «в теорії трудового права» питання юрисдикції спорів взагалі не піднімалось, а отже, шукати критеріїв розмежування юрисдикційності спорів у наукових працях вчених-трудовиків даремно. Це зумовлено, насамперед тим, що теорія трудового права досі не подолала кризу ідентичності та не виробила зрозумілого і загальновизнаного предмета трудового права, а також посттоталітарними сторінками історії трудового права, коли у період 20–30-х років минулого століття договірне регулювання трудових відносин було поступово нівельовано адміністративним втручанням з боку держави».

І поки в науці трудового права продовжують точитися дискусії, законодавець із оновленням законодавчої бази у різних сферах вибудовує нові правові конструкти, які відносять ті чи інші відносини до певних галузей права. На думку вченого, це зумовлено об'єктивними факторами. Новими ринковими викликами чи спробами вдосконалити державне адміністрування [15].

З метою ліквідації прогалин у законодавстві у постанові Великої Палати Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 638/14011/16-ц частково розкрито питання юрисдикції та визначені її види. Як зазначається у постанові, судова юрисдикція – це інститут права, покликаний розмежувати між собою компетенцію як різних ланок судової системи, так і різних видів судочинства: цивільного, кримінального,

господарського та адміністративного. Це і компетенція спеціально уповноважених органів судової влади здійснювати правосуддя у формі встановленого законом виду судочинства щодо визначеного кола правовідносин. Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ. Предметна юрисдикція – це розмежування компетенції цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних судів. Кожен суд має право розглядати і вирішувати тільки ті справи (спори), які віднесені до їх відання законодавчими актами, тобто діяти в межах встановленої компетенції. У процесі визначення предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

Юрисдикційність спору залежить від характеру спірних правовідносин, правового статусу суб'єкта звернення та предмета позовних вимог, а право вибору способу судового захисту належить виключно позивачеві» [9].

Отже, можна стверджувати, що Велика Палата Верховного Суду вирішує і тим самим не тільки вибудовує правову позицію у питаннях визначення юрисдикції вирішення трудового спору, але й дає новий поштовх для подальших наукових дискусій.

Висновки. Трудові спори становлять значну частину справ, які розглядаються Верховним Судом. Це свідчить про важливість захисту трудових прав працівників та необхідність удосконалення законодавства про працю.

Правові позиції Верховного Суду є важливим механізмом заповнення прогалин трудового законодавства та формування єдиної національної судової практики і мають важливе значення у вирішенні трудових спорів в Україні, особливо в умовах застарілості та недостатньої ефективності чинного трудового законодавства.

Збільшення кількості трудових спорів, які надходять на розгляд до Верховного Суду, зумовлено, зокрема, застарілістю трудового законодавства України та недостатньою його ефективністю у сучасних умовах. Чинний Кодекс законів про працю не відповідає вимогам сучасності та динамічності розвитку трудових відносин.

Така ситуація змушує суди, зокрема Верховний Суд, застосовувати застарілі норми трудового права, що може призводити до розбіжностей у судовій практиці та зниження рівня захисту трудових прав працівників. У цьому контексті особливо важливим є забезпечення правильного тлумачення та застосування трудового законодавства під час вирішення трудових спорів.

Для вирішення цієї проблеми необхідно активно працювати над вдосконаленням трудового законодавства та приведенням його у відповідність до сучасних вимог суспільних відносин праці.

Суспільство очікує прийняття нового Трудового кодексу України, який відображатиме положення міжнародно-правових документів з питань праці, що є обов'язковими

для України, а також актів Європейського Союзу, відповідаючи зовнішньополітичному курсу України в напрямі європейської інтеграції.

Прийняття нового Трудового кодексу України є важливим кроком для недопущення спорів з питань юрисдикції розгляду трудових спорів у судах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Консультативної ради європейських суддів про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону від 10.11.2017 № 20. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ opinion_20_UA.pdf

2. Договір про Європейський Союз : Договір Європ. Союзу від 07.02.1992 : станом на 13 груд. 2007 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 18.01.2023).

3. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV : станом на 19 квіт. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 18.01.2023).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.01.2023).

5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 18.01.2023).

6. Короєд С. О. Роль Верховного Суду України в уніфікації судової практики цивільного судочинства (матеріальний і процесуальний аспекти). *Судова апеляція.* 2015. № 2. С. 46–50.

7. Кузнєцова Н. С. Правова природа рішення Верховного Суду України. *Судова реформа стан та напрями розвитку :* матеріали Міжнародного судовоправового форуму, м. Київ, 17–18 березня 2016 р. / Верховний Суд. Київ, 2016. С. 65–68.

8. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві України : дис. … докт. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2017. С. 355.

9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 638/14011/16-ц. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/81139267

10. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII : станом на 23 груд. 2022 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 18.01.2023).

11. Ротань В. Г. Дослідження проблем правотлумачення і правозастосування як актуальна задача науки трудового права. *Трудове законодавство: шляхи реформування* : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків 12 квітня 2013 р. / за заг. ред. К. Ю. Мельника ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2013. С. 28–31.

12. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації. *Вісник Верховного Суду України.* 2006. № 7 (71). С. 74–78.

13. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 15 квіт. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 18.01.2023).

14. Черноус С. М. Оціночні поняття у трудовому праві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2008. 212 с.

15. Шумило М. Юрисдикція суду щодо спорів у сфері праці: практика Великої Палати Верховного Суду. URL : https://sud.ua/ru/news/blog/172146-yurisdiktsiya-sudu-schodo-sporiv-u-sferi-pratsi-praktika-velikoyi-palativerkhovnogo-sud

REFERENCES

1. Vysnovok Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv pro rol sudiv u zabezpechenni yednosti zastosuvannia zakonu vid 10.11.2017 № 20. URL : https://supreme.court.gov.ua/ userfiles/media/ opinion_20_UA.pdf

2. Dohovir pro Yevropeiskyi Soiuz : Dohovir Yevrop. Soiuzu vid 07.02.1992 : stanom na 13 hrud. 2007 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV : stanom na 19 kvit. 2023 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

4. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod : Konventsiia Rady Yevropy vid 04.11.1950 : stanom na 1 serp. 2021 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR : stanom na 1 sich. 2020 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

6. Koroied S. O. Rol Verkhovnoho Sudu Ukrainy v unifikatsii sudovoi praktyky tsyvilnoho udochynstva (materialnyi i protsesualnyi aspekty). *Sudova apeliatsiia*. 2015. № 2. S. 46–50.

7. Kuznietsova N. S. Pravova pryroda rishennia Verkhovnoho Sudu Ukrainy. *Sudova reforma stan ta napriamy rozvytku* : materialy Mizhnarodnoho sudovopravovoho forumu, m. Kyiv, 17–18 bereznia 2016 r. / Verkhovnyi Sud. Kyiv, 2016. S. 65–68.

8. Ilkov V. V. Dzherela prava v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy : dys. … dokt. yuryd. nauk : 12.00.07. Dnipro, 2017. S. 355.

9. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 27 bereznia 2019 roku u spravi № 638/14011/16-ts. URL : https://reyestr.court.gov.ua/Review/81139267

10. Pro sudoustrii i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII : stanom na 23 hrud. 2022 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

11. Rotan V. H. Doslidzhennia problem pravotlumachennia i pravozastosuvannia yak aktualna zadacha nauky trudovoho prava. *Trudove zakonodavstvo: shliakhy reformuvannia* : materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kharkiv 12 kvitnia 2013 r. / za zah. red. K. Iu. Melnyka; MVS Ukrainy, Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Xarkiv : KhNUVS, 2013. S. 28–31.

12. Selivanov A. O. Pravo tlumachyty zakony ta yurydychni naslidky zastosuvannia ofitsiinoi interpretatsii. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. 2006. № 7 (71). S. 74–78.

13. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV : stanom na 15 kvit. 2023 r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (data zvernennia: 18.01.2023).

14. Chernous S. M. Otsinochni poniattia u trudovomu pravi Ukrainy : dys. … kand. yuryd. nauk : 12.00.05. Kharkiv, 2008. 212 s.

15. Shumylo M. Yurysdyktsiia sudu shchodo sporiv u sferi pratsi: praktyka Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu. URL : https://sud.ua/ru/news/blog/172146-yurisdiktsiya-sudu-schodo-sporiv-u-sferi-pratsi-praktika-velikoyi-palativerkhovnogo-sud

I. Tsyganchuk. The Role of the Supreme Court in Implementing the Protection of the Rights of Employees When Considering Labor Disputes

In this article, based on the study of scientific views of scholars and analysis of the current legislation of Ukraine, the role of the Supreme Court in ensuring the protection of employees' rights in labor disputes is examined. The emphasis is placed on the fact that conclusions regarding the application of legal norms set out in the decisions of the Supreme Court are taken into account by courts when applying such legal norms. Based on the analysis, it is concluded that legal positions formulated in the judicial decisions of the Supreme Court have common normative features with normative legal acts. They contain specific rules, principles, and interpretations of legislation that become normative bases for resolving similar cases. These legal positions are developed based on the analysis of legislation, previous court decisions adopted by the Supreme Court, and international norms. It is noted that the relevant application of the Supreme Court's decisions is an important element in ensuring the protection of employees' labor rights and establishing stable judicial practice. Courts play a crucial role in overcoming gaps and collisions in legislation. It is noted that the "evaluative" concepts of labor legislation, such as a single gross violation of labor duties, immoral misconduct, and serious cause, which have already been reflected in the decisions of the Supreme Court and demonstrated their significance and effectiveness in resolving labor disputes, can be included in the new Labor Code of Ukraine. Such a step by the legislator may be aimed at consolidating these terms in legislation and promoting their wider application in future court proceedings. It is mentioned that the Supreme Court can, in certain cases where judicial practice encounters gaps in the law, fill these gaps by applying analogy of the law or analogy of the right. This activity of courts is sometimes called "law-filling." Conclusions and proposals aimed at improving the judicial consideration of labor cases are formulated, specifically suggesting amendments to the Labor Code of Ukraine regarding the procedure for resolving individual labor disputes aimed at improving the protection of employees' rights, reducing the number of labor disputes, and ensuring the uniform application of legislation.

Keywords: *labor disputes, Supreme Court, evaluative concept, protection of workers' rights.*

Стаття надійшла до редколегії 12 травня 2023 року